

VNIVERSITAT DE VALÈNCIA

**Lectio del prof. Fabián Salvioli
pronunciada en l'acte de la seua
investidura com a Doctor 'Honoris Causa'
per la Universitat de València**

València, 4 de juny de 2025

Deures per a casa:
raó i consciència al rescat de la humanitat.

El paper clau –una vegada més– dels drets humans

Magnífica Excel·lència, María Vicenta Mestre. És un gran honor per a mi rebre aquest títol de la vostra part, la primera dona elegida rectora de la Universitat de València; una casa d'estudis que va començar a funcionar al segle XVI i que es va convertir en una de les més importants del món. Em dirigisc ple d'agraïment als meus padrins, Javier de Lucas i Luis Jimena Quesada, que van impulsar la iniciativa, i el faig extensiu als qui la van secundar des de diferents claustres acadèmics universitaris d'Espanya.

El vostre Institut de Drets Humans és un dels centres de recerca més prestigiosos i reconeguts per la seua qualitat, dins i fora d'Europa. Em genera molt

d'orgull que haja sigut l'espai orgànic que va acollir i aprovar la proposta; em reconec en el seu fundador, en les seues autoritats, i en les dones i homes que el conformen: els admire i estime, moltíssim.

Em plau la presència en aquest històric paranimf d'autoritats universitàries, membres del Consell de Govern i Consell d'Administració, professorat de la Comissió Acadèmica, companys i amistats, que junt amb els que segueixen la cerimònia en altres latituds, m'agombolen el cor.

Accepte amb emoció i sentit de la responsabilitat en igual dimensió, integrar formalment des d'avui el prestigiós Claustre de Professorat de la Universitat de València, cosa que ni tan sols vaig somiar el dia que entrí per la porta per a donar la meua primera conferència a Espanya, ara fa trenta-dos anys.

Tanmateix, si teniu l'amabilitat de permetre-m'ho, trie i preferisc assumir-ho com un reconeixement en substància a la causa dels drets humans, i subjectivament

col·lectiu, que involucra les persones que em van ensenyar la disciplina que exercisc; altres que, amb exemple i tendresa, m'han inculcat l'humanisme; i, finalment, amb qui treballo diàriament a la càtedra i l'institut al meu càrrec a la Universitat Nacional de la Plata, i els equips de treball que integre a les Universitats Nacionals de la Pampa, Centre de la Província de Buenos Aires, i Mar del Plata.

Per consegüent, compartisc el pòdium d'aquesta cerimònia amb aquest grup essencial de dones i homes. Me'ls imagine ací, al meu costat.

Començaré, doncs, la dissertació que s'hi requereix.

I. Una mica d'història: recordar les aportacions

Probablement les contribucions que, en diferents aspectes, els drets humans han fet a la humanitat, no s'han fet visibles en la mesura adequada. Se sol dir –amb raó– que el seu naixement com a ciència

jurídica va representar una resposta extraordinària a la barbàrie extrema, però aquesta és només una, la primera, des de la qual es va oposar a la brutalitat un paradigma que exalta la dignitat única i humana de totes i cadascuna de les persones.

Adicionalment, entre altres aspectes revolucionaris, es va canviar – d’una vegada per totes– l’antic postulat pel qual el tracte que rebia una persona per part de l’Estat, formava part del conjunt de matèries considerades essencialment de la jurisdicció interna i, per tant, exemptes de qualsevol supervisió internacional.

L’evolució institucional, normativa, orgànica i procedimental experimentada pels drets humans ha generat una projecció a escala, i hi destaca una tercera aportació: la construcció d’un *corpus iuris* internacional que habilita mecanismes de tutela per als casos en què hi ha vulneracions que no han sigut ateses i reparades pels òrgans nacionals pertinents.

Les persones tindran, gràcies al sistema internacional, un últim espai per a reclamar i obtenir justícia.

I més enllà de les decisions que determinen la responsabilitat d'un estat i –lògicament– ordenen la reparació de les víctimes, si s'ha d'escollir la característica més transformadora –i, paradoxalment, la que menys s'entén dels drets humans–, cal destacar una quarta aportació: l'elaboració d'un camí dissenyat per documents en forma d'observacions finals o generals, opinions consultives i altres resolucions internacionals que marquen un full de ruta precís per tal d'enfortir la democràcia substancial i l'estat de dret.

Complir amb tots aquests pronunciaments de forma ràpida i sense excuses maximitza l'acompliment de l'obligació jurídica general de garantia; un deure de tot estat que se'n diga democràtic, més enllà de la formalitat.

En el cas de dictàmens i sentències, implica l'última oportunitat de fer justícia, ja que per a les víctimes i els seus familiars no hi haurà cap altra instància a la qual acudir posteriorment. Com pot el poder públic ignorar decisions preses a partir de la constatació –amb procediments rigorosos i respectuosos del principi contradictori– de violacions de drets humans en detriment d'una persona? Com denegar les reparacions corresponents? Com mirar les víctimes a la cara?

I en el cas dels documents que emanen dels mecanismes de cooperació internacional, cal dir que els estats no els utilitzen degudament com allò que realment impliquen: la via i l'oportunitat de millorar la màquina de les polítiques públiques, desplegant-la des del punt de vista dels drets i la *perspectiva pro persona*.

Es tracta, simplement, de garantir a tothom l'exercici ple dels seus drets socials, civils, econòmics, ambientals,

culturals i polítics. El sistema internacional de drets humans hi contribueix amb els pronunciaments que faciliten el desenvolupament de la bona governança en l'àmbit domèstic.

El fi de l'estat democràtic de dret no és altre que garantir els drets humans a totes les persones sota la seua jurisdicció, sense discriminació de cap tipus.

L'àmbit en què flueixen aquestes dinàmiques és el de les organitzacions internacionals, a escala global (les Nacions Unides) o en l'àmbit continental (àrab, africà, americà, asiàtic i europeu); idealment en un marc de diàleg interactiu entre els òrgans internacionals i els estats, que ha de recolzar-se sobre el principi de bona fe.

La lògica del sistema internacional és, sota determinats mecanismes de vigilància, ajudar els estats a desplegar mesures que garantisquen efectivament el gaudi dels drets, que eviten –alhora– que se'n produïsquen violacions; i, addicionalment, mitjançant el

mecanisme d'examen de casos individuals, que els òrgans actuen davant de les denúncies de violacions de drets perquè, si se'n troben, l'estat responsable els restituisca –quan siga possible–, i indemnitze íntegrament les víctimes i els seus familiars.

II. L'escenari contemporani

Aquest sistema civilitzat i civilitzatori, construït pacientment a través del multilateralisme i la recerca de consensos generals, es troba avui en alt risc. Entre altres factors, el desencantament social amb la política tradicional ha portat al sorgiment de discursos populistes, autoritaris i discriminatoris, fent de la política un presumpte posicionament “*antipolític*”.

Es va obrir la caixa de Pandora i en van sorgir monstres que semblaven extingits, però que estaven a l'aguait, esperant la seua oportunitat. La mà que va traure el cademat va ser múltiple, incloent-hi la

falta de credibilitat per la doble moral davant fets igualment aberrants –segons qui els comet o qui són les víctimes– i, sobretot, per l'espectacle vergonyós de les classes polítiques al llarg dels anys estancades en el poder, abusant-ne dels privilegis, i canviant el deure de servei públic per la pràctica de servir-se d'allò públic.

La corrupció sempre impacta negativament i dramàtica en el compliment dels propòsits de l'estat democràtic, i vulnera el dret humà de les persones i de la societat a la transparència en les polítiques públiques.

Així doncs, progressivament, les faccions antidrets anaren adquirint adhesió i suport de la població, fins a esdevenir forces polítiques que ja han arribat al poder en alguns països i certes regions, participen en governs de coalició en altres, i ocupen un bon nombre d'escons parlamentaris, internament, i fins i tot en organitzacions internacionals –que, per cert,

detesten—, i intenten deslegitimar-les —des de dins—
soscavant els propòsits que van motivar-ne la creació.

Es presenten sota diferents signes polítics, però tenen
molt en comú, especialment el comportament violent
disruptiu i l'atac frontal als drets humans i als seus
mecanismes de protecció.

Es subverteix l'agenda de polítiques públiques
internes amb una bateria de mesures regressives i
antidrets. Pel que fa a l'àmbit internacional, el món
és testimoni d'agressions armades, actes terroristes,
crims de guerra, crims de lesa humanitat, neteja
ètnica i fins i tot genocidis perpetrats a plena llum del
dia davant d'una societat global que es mostra entre
anestesiada i indiferent, i que vaga entre la perplexitat
i la impotència.

Els que s'animen a alçar la veu contra aquestes
atrocitats són perseguits sense pietat, són el blanc
preferit dels discursos d'odi i, en molts casos, objecte
d'actes violents i de “*represàlies*”; d'aquesta manera,

es pretén no només silenciar-los, sinó també advertir, disciplinar i generar submissió a la resta de la societat.

III. La construcció de l'enemic

S'ha modelat l'enemic, igual que va fer el nazisme fa gairebé un segle –abans de perpetrar l'Holocaust–; ara, aquesta feina es realitza amb el suport d'una màquina basada en les xarxes socials que funcionen sense control i afavoreixen l'anonimat, i amb ell, la impunitat.

L'enemic va ser declarat culpable, sense dret a la defensa; no com a resultat d'un procés de normes equilibrades, sinó per mitjans inquisitius, a força de discursos discriminatoris, prejudicis, estereotips i nous mecanismes d'alienació que consisteixen en violència verbal i simbòlica, teatralització grotesca i exageració expressa a l'hora de presentar posicionaments, amb crits permanents, insults i desqualificacions, i l'ús

d'una cascada de dades falses i *fake news* propagades per internet per un exèrcit de “jutges sense rostre” que actuen emmascarats, al servei de l'odi, acusant i condemnant al mateix temps.

L'enemic es presenta, aleshores, com el responsable de tots els mals que afligeixen la societat. En conseqüència, es fa una crida a destruir-lo sense miraments ni compassió: són els migrants, la visió indígena del món, el feminisme, l'ecologisme, les conquestes laborals i socials –marcades i estigmatitzades com a “*aberració històrica*”–, la identitat de gènere, l'empatia, la solidaritat, les causes justes, la no-discriminació; i, així, es *culpabilitza* també la noció d'igualtat en la dignitat humana per a totes les persones.

La condemna imposada a l'enemic és el desterrament; com Ulisses respecte a Ítaca, ja no podrà actuar ni tornar-ne al terreny fèrtil que és l'àmbit de les polítiques públiques nacionals i internacionals.

L'enemic té un nom i cognom globals: drets humans.

El propòsit final, la nova “*solució final*”, és esborrar la civilització assolida durant tants anys i establir en el seu lloc una forma contemporània de feudalisme.

El conjunt de postulats axiològics civilitzatoris que es van construir mitjançant el diàleg es substitueixen per doctrines que –a crits– sostenen disvalors inversament proporcionals.

La idea de comunitat internacional dona pas a l'exacerbació dels nacionalismes excloents, extremistes i xenòfobs; el multilateralisme és derrotat per una lògica perversa d'imposició, força bruta i arrogància.

IV. Aïllament i megapandèmia

Pel que fa a la nostra microaldea, la més íntima –la de casa–, s'ha imposat el culte a la immediatesa, als cent quaranta caràcters com a resposta suficient a tot, a la

imatge que explica fora de context i sense admetre proves del contrari.

Es provoca una il·lusió de comunicació col·lectiva – facilitada pels avantatges tecnològics actuals– que en realitat amaga un escenari on cada persona es troba encapsulada i tancada en si mateixa.

L'empatia i el sentiment que tot dolor aliè és d'alguna manera nostre claudiquen davant la invitació a assumir com a únic interès el jo, i com a màxim permès, l'extensió del mateix cap al cercle més proper.

Emergeix un individualisme extremadament egoista i indiferent, perfectament i intencionadament edulcorat. Estem aïllats i vivim una pandèmia caracteritzada per la indolència individual. L'ànim de lucre econòmic es va convertir en l'únic propòsit legítim i beneït; i per a satisfer-lo no s'han de tenir escrúpols amb el que s'interposa en el camí, ja siguin persones, col·lectius, pobles indígenes o el medi ambient.

S'ha desencadenat intencionadament una megapandèmia del mal; i l'aïllament enmig de l'entorn digital i de ficció que hem construït ens porta, irreparablement, a la insensibilitat davant el desplegament de la crueltat i la deshumanització com a política d'estat.

V. Humanitat

Humanitat és un terme tan preuat com extremadament ric; mereix que hi parem atenció. Com a característica o qualitat, es refereix a aquells aspectes distintius que ens defineixen com a éssers humans; són biològics, cognitius, emocionals, socials, culturals, i comporten la capacitat de reflexionar sobre les interaccions per resoldre-les èticament. La persona humana sap que existeix, i que també existeixen les altres persones.

En el dret internacional públic hi ha una discussió sobre si la humanitat pot ser considerada un subjecte,

a causa de la complexitat de la legitimació activa: qui representaria vàlidament la humanitat per a actuar en nom seu? Els avanços més importants en aquest sentit es troben en la identificació de determinats espais com a “*patrimoni comú de la humanitat*”, o per cometre actes de barbàrie que ofenen i en fereixen la consciència: “*crims contra la humanitat*”.

Concretament, en el dret internacional dels drets humans la noció d’“*humanitat*” està molt present: el primer paràgraf del preàmbul de la Declaració Universal introdueix un dels conceptes ideològics més poderosos sota una fórmula nuclear: “*família humana*”. La dignitat intrínseca i el reconeixement dels drets iguals i inalienables de totes les persones que formen la família humana són el fonament de la llibertat, la justícia i la pau al món.

Així, en aquest instrument fundacional, el gaudi dels drets humans s’identifica com un requisit previ ineludible per a aconseguir la justícia, la pau i la

llibertat.

Un dels components distintius més destacats de la humanitat és, precisament, la llibertat.

Pocs valors han experimentat una manipulació, tergiversació i malversació com la que s'ha fet de la llibertat en els últims anys. L'han convertida –en contra de la seua essència– en un involuntari cavall de Troia darrere del qual s'amaga el feixisme més ranci, que s'empara en ella per poder discriminar, actuar amb violència, depredar, desforestar, contaminar i despullar-se de tota responsabilitat social possible.

Cal recordar que la llibertat era la bandera dels pobles per abolir l'esclavitud, combatre les tiranies, les dictadures, els règims colonials, la supremacia racial, el patriarcat; el crit de la llibertat representa l'estandard per excel·lència d'aquells que busquen la fi de qualsevol totalitarisme i de tota opressió.

És hora d'alliberar-la dels falsos profetes; és hora de tornar a la veritable llibertat.

La Declaració Universal ens recorda que la fundació de les Nacions Unides es va fer sota el compromís de reafirmar la fe en els drets fonamentals, en la dignitat i el valor de la persona humana i en la igualtat de drets d'homes i dones, amb la decisió comuna de promoure el progrés social i elevar el nivell de vida dins d'un concepte més ampli de llibertat.

L'article 1 emfatitza que les persones naixen lliures i iguals en dignitat i drets; i és lògic. La llibertat sense igualtat només legitima la imposició de qui té més força i poder.

Per tant, la llibertat només és tal i plena en una societat d'iguals; la veritable llibertat es dona amb totes les altres persones en igualtat de condicions.

VI. El retorn d'Ulisses

No hem de cercar contra rellotge una vacuna per fer front a la megapandèmia del mal absolut; afortunadament, ja s'ha inventat, i és el millor llegat que la ciència jurídica ha fet a la humanitat i per a la humanitat: els drets humans.

I com Ulisses va tornar a Ítaca, els drets humans han de tornar al rescat de la humanitat.

En tots els espais, avui més que mai, ens toca treballar incansablement en la protecció i promoció dels drets humans, de manera transversal i holística.

Cal posar especial èmfasi en l'educació en drets humans, perquè la capacitat d'aprenentatge és un altre tret que distingeix la humanitat.

Per a això, el paper de les universitats esdevé crucial i estratègic: allí és on es formen els docents dels nivells inicials i mitjans, que s'encarreguen de l'educació en les etapes clau de la infància i l'adolescència.

Així mateix, de les cases d'estudi d'educació superior es graduen professionals que, als nostres països, solen desenvolupar el paper clau de dissenyar i executar les polítiques públiques; i en el cas de les ciències jurídiques, es forma a qui vindica drets o administra justícia.

Empoderades en drets humans i nodrides per l'enfocament dels drets humans, les societats maximitzen la democràcia i sempre tindran més anticossos contra els autoritarismes de qualsevol tipus. Com més democràtiques i conscients, més impermeables al mal; perquè la consciència és l'eina que ens permet evitar el mal, el més públic i el més íntim.

VII. Consideracions finals

Vivim en temps en què s'ha renunciat voluntàriament i induïda a la raó i a la consciència, i per tant, al que

tenim d'humanitat.

Per això, el títol d'aquesta dissertació, escollida amb la màxima cura i sense cap mena d'innocència, és *“Deures per a casa: raó i consciència al rescat de la humanitat. El paper clau –una vegada més– dels drets humans”*.

L'article 1 de la Declaració Universal dels Drets Humans estableix que les persones naixen lliures i iguals en dignitat i drets, i dotades com estem de raó i consciència, hem de comportar-nos fraternalement les unes amb les altres.

La raó –l'exercici de pensar, examinar, avaluar i arribar a una conclusió davant de cada situació, és el que ens permet diferenciar el bé del mal–; *la consciència* –que ens porta a actuar en conseqüència del que ens ha indicat la raó–, la necessitat de *rescat* –que no només interpel·la el drama que viuen avui milers de migrants, particularment a la Mediterrània, que es deixa veure a poca distància d'aquest amfiteatre,

sinó també el dels pobres, els exclosos, els oblidats i els invisibilitzats en la megapandèmia del mal–; la *humanitat* –com a subjecte plural, divers, ric i que no exclou ningú–, i finalment *els drets humans*, com a eina indispensable –la més bella que conec– per fer justícia.

Tot això s’ha definit en el títol com “*deures per a casa*”, una frase tan plena de nostàlgia escolar. La mestra ens posava una feina que no era còmoda i que no necessàriament ens agradava, l’havíem de fer amb esforç, sacrificant comoditats i espais d’esbargiment; però la fèiem, i un cop acabada, ens n’anàvem contents a jugar al carrer.

Els deures per a casa són extremadament pertinents en aquests temps; la urgència ens desafia, i no hi ha lloc per a la rendició; les persones estem fetes de temps individual i d’emocions conjuntes, i formem part d’una cadena que no comença ni acaba en el jo.

Fem-los! Els ho devem als que ens precediren, i als que ens segueixen i ens seguiran. Comencem-hi a casa i també junts, sense permetre que la indolència i la indiferència ens governen davant l'exclusió, el maltractament, l'abús, la tortura o els crims massius, allà on es produïsquen i independentment de qui siguen les víctimes i els autors.

Qui representa la humanitat? Ningú, però d'alguna manera totes i cadascuna de les persones, que posseïm l'obligació indestructible de defensar-la; perquè a la humanitat sempre li ha anat molt malament quan la política s'ha fet des de l'odi i la discriminació.

Fem els deures en ple exercici de la raó i de la consciència.

Després, podrem tancar el quadern amb satisfacció; ens vestirem amb l'esperit dels infants, ens posarem un casc de cartró, un pal de granera i agafarem una espasa de xocolate.

I podrem eixir a jugar al món.

Sense perdre el temps i tot emocions: trobant-nos
amb els altres, amb la nostra família humana.

Que es tracta de la vida, ni més ni menys.

